

УДК 658.821 (477)

Кільницька О.С., к.е.н., доцент©, Плотнікова М.Ф., к.е.н.
Житомирський національний агроекологічний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ТА ЦІНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ М'ЯСОПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

В статті висвітлено стан і проблеми виробництва та переробки м'яса. Аналізується кон'юнктура ринку і цінова ситуація м'яса і м'ясопродукції України за 2000-2010 рр. Здійснено факторний аналіз цінової конкурентоспроможності продукції найбільших м'ясопереробних підприємств України за 2009-2010 роки. Обґрунтовано пропозиції щодо стабілізації виробництва та переробки м'яса в аграрному секторі економіки України та зміцнення ринкової позиції с.-г. та м'ясопереробних підприємств.

Ключові слова: ринок м'яса та м'ясопродукції, ціноутворення, цінова конкурентоспроможність, рентабельність продажу.

Постановка проблеми. М'ясний сектор економіки відіграє виключно важливу роль у формуванні вітчизняного ринку продовольства. В товарній структурі роздрібного товарообороту України м'ясо і м'ясопродукція займають майже 10 %, а у групі продовольчих товарів – близько 30 %. В останні роки ситуація у виробництві та споживанні м'яса характеризується циклічністю розвитку: зменшилось поголів'я всіх видів худоби, проте стабілізуються обсяги виробництва, реалізації, споживання м'яса. Відповідно змінюється кон'юнктура ринку, зростає експорт сировини, рівень цін, на фоні зменшення платоспроможності населення в результаті негативних наслідків фінансово-економічної кризи, глобалізації продовольчих ринків. Динамічний вплив цих процесів знайшов своє відображення в ціновій ситуації на внутрішньому ринку, викликав диференціацію цінової конкурентоспроможності м'ясопродукції не тільки в розрізі асортименту (видів), а й диспаритет цін у виробничій, оптово-посередницькій та торговельній сферах. Це вимагає розробки економічного механізму та пошуку практичних заходів стабілізації вітчизняного ринку м'яса та м'ясопродукції, забезпечення цінової конкурентоспроможності як сільськогосподарських товаровиробників сировини, так і переробних підприємств даної галузі та зміцнення їх ринкової позиції.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження теоретико-методологічних і практичних питань кон'юнктури ринку, продовольчого забезпечення, ціноутворення та їх регулювання здійснювали провідні вітчизняні вчені: Ю.Д. Білик, В.І. Власов, П.І. Гайдуцький, Б.Б. Гладич, М.В. Гладій, О.Д. Гудзинський, Т.О. Зінчук, С.М. Кваша, І.Г. Кириленко, О.М. Могильний, В.М. Микитюк, Б.Й. Пасхавер, Ю.Г. Тормоса, Л.О. Шкварчук, О.Г. Шпикуляк, О.М. Шпичак, П.В. Щепієнко, Л.І. Яковенко та інші. Проте цілісної системи

знань, що охоплює весь комплекс проблем формування та розвитку продовольчого ринку, управління його ціноутворенням немає. Аналіз результатів наукових досліджень показав, що здебільшого вивчення проблеми продовольчого ринку завершується етапом виробництва продовольчої продукції і все менше уваги приділяється зміцненню ринкової позиції вітчизняних підприємств і забезпеченню їх цінової конкурентоспроможності.

Мета статті. Визначити проблеми розвитку ринку та оцінити цінову конкурентоспроможність м'яса та м'ясопродукції України, розробити рекомендації для зміцнення ринкової позиції сільськогосподарських та переробних підприємств цієї галузі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток підприємств м'ясопереробних підприємств тісно пов'язаний із ситуацією у тваринництві. Ця галузь повинна забезпечувати виробництво м'яса у необхідній кількості, структурі асортименту та належної якості. Тваринництво є капіталомістким і високоризиковим сектором сільського господарства. Інвестиційна привабливість цієї галузі, за виключенням птахівництва, достатньо низька через тривалий виробничий цикл і значну капіталомісткість. Як наслідок, поголів'я с.-г тварин в цілому по Україні невинно зменшується. Кількість ВРХ скоротилась з 9,42 млн. голів у 2000 р. до 4,49 млн. у 2010 р. (у 2,1 рази), а корів – з 4,958 млн. до 2,677 млн. (у 1,85 рази). Чисельність поголів'я птиці навпаки зростала. Позитивним явищем є збільшення виробництва м'яса в Україні протягом 2000-2010 рр. на 23,81%, що свідчить про збільшення продуктивності с.-г. тварин (табл. 1). Рівень самозабезпечення м'ясом та м'ясопродукцією на вітчизняному ринку, що визначається як відношення виробництва до внутрішнього фонду споживання на території України, зменшився на 16,87 пунктів і у 2010 р. склав 86,1%.

Через неспроможність с.-г. підприємств та господарств населення задовольнити потреби вітчизняних переробників у м'ясі, український ринок наповнюється за рахунок імпорту. Якщо у 2009 р. обсяги імпорту м'ясної сировини становили 439 тис. т., то у 2010 р. – 378 тис. т. [3]. Не останню роль у збільшенні обсягів імпорту м'яса та м'ясопродуктів посприяв вступ України у Світову організацію торгівлі. Так, у 2008р. зафіксовано максимальне сальдо перевищення експорту над імпортом – -522 тис. т. Свіжу свинину, охолоджену або заморожену поставляли з Бразилії, яловичину охолоджену та заморожену – із Бразилії та Угорщини, свіже, охолоджене або заморожене м'ясо та харчові продукти свійської птиці – із США, ковбасні вироби – з Білорусії [3].

Експорт м'ясної продукції протягом останніх років має тенденцію до скорочення. Поставки зменшились по всіх позиціях, крім м'яса птиці. Найбільшими країнами-імпортерами української м'ясної продукції є Казахстан, Китай, Росія, Молдова. 2010-2011 маркетинговий рік виявив проблеми в найбільш успішнішому в останні роки (після птахівництва) секторі – свинарстві. У другій половині 2010 року на внутрішньому ринку почали знижуватися ціни на свинину в живій вазі. Ціна кілограма зменшилась з 15 грн. до 8-9 грн. Причиною цього було перевиробництво продукції на фоні обмеженої місткості ринку і, що важливіше, – обмежена купівельна спроможність населення.

Водночас перспективи експорту свинини мінімальні: за 2010 рік всього 170 тонн. У 2011 році галузь свинарства почала пожинати плоди цих проблем – намітилася тенденція до скорочення поголів'я. За даними Держкомстату України, зниження становить близько 1-2% на місяць [3].

Таблиця 1

Динаміка показників ринку м'яса та м'ясопродукції в Україні*

Показник	2000 р.	2005р	2007р.	2008 р	2009 р.	2010 р.	2010 р. до 2000р., %
Виробництво, тис. т	1663	1597	1912	1906	1917	2059	123,81
Імпорт, тис. т	38	325	245	550	439	378	> у 9,95 разів
Експорт, тис. т.	163	82	45	28	40	48	29,45
Сальдо (експорт-імпорт), тис. т.	125	-243	-200	-522	-399	-330	x
Фонд споживання, тис. т.	1611	1844	2125	2340	2290	2384	147,98
у розрахунку на 1 особу, кг	32,8	39,1	45,7	50,6	49,7	52,0	158,54
Рівень самозабезпеченості, %	103,23	86,61	89,98	81,45	83,71	86,37	< 16,86 відн. пп.
Середні ціни реалізації худоби та птиці (жива вага), грн./т	2358,0	6909,9	6466,5	10184,3	10362,9	10797,1	> у 4,6 рази
Індекс цін реалізації худоби та птиці, % до попереднього року	133,9	134,8	102,4	158,5	102,9	104,2	122,78 (середнє)

* Джерело: розраховано автором на основі даних: [4, с. 143, 144, 309, 321, 326, 336].

Традиційно стабільним є розвиток птахівництва в Україні. У 2011р. виробництво м'яса птиці на душу населення зросло до 24 кг, що приблизно на 7% більше обсягів на початок минулого року. При цьому є резерви для зростання показників, оскільки споживання м'яса все ще нижче фізіологічної норми. В цілому споживається всього 52 кг усіх видів м'яса при фізіологічній нормі 80 кг. Перспективи розвитку ринку м'яса птиці також динамічні, причому ціноутворення в галузі влаштовує як основних суб'єктів, так і уряд.

Портал "Дело" опублікував рейтинг 100 найкрупніших м'ясопереробних підприємств України. Критеріями відбору були чистий доход (виручки від реалізації) та прибуток (табл. 2). Нами використано середні значення по групі 15 найкрупніших підприємств України для факторного аналізу. Вищу цінову конкурентоспроможність мають підприємства, які економічно спроможні продавати свою продукцію за цінами, нижчими від мінімальної ціни

конкурентів, і водночас одержувати прибуток. Андрійчук В.Г. пропонує визначати цінову конкурентоспроможність за формулою рентабельності продажу [1, с.435].

Таблиця 2

Чистий дохід, собівартість та рентабельність продажу найбільших м'ясопереробних підприємств України*

Місце у рейтингу	Назва підприємства	Чистий дохід (виручка), млн. грн.		Повна собівартість, млн. грн.		Рентабельність продажу, %		
		2009р.	2010р.	2009р.	2010р.	2009р.	2010р.	2010р. до 2009р., +/-
1	Миронівський хлібопродукт	5552,2	7490,3	4307,1	5781,9	22,43	22,81	0,38
2	Глобинський м'ясокомбінат	577,8	760,1	500,6	677,4	13,36	10,88	-2,48
3	М'ясна фабрика «Фаворит»	460,5	592,9	460,0	630,3	0,11	-6,31	-6,42
4	М'ясокомбінат «Ятрань»	511,2	576,0	499,9	558,6	2,21	3,02	0,81
5	Кременчугм'ясо	400,5	514,1	398	510,8	0,62	0,64	0,02
6	Горлівський м'ясокомбінат	390,5	455,0	381,1	456,8	2,41	-0,40	-2,80
7	Луганський м'ясокомбінат	381,0	439,3	365,8	426,4	3,99	2,94	-1,05
8	М'ясокомбінат «Ювілейний»	460,1	416,8	461,2	411,9	-0,24	1,18	1,41
9	Вол.-Волинська птахофабрика	263,0	323,9	243,5	291,3	7,41	10,06	2,65
10	Український бекон	223,3	312,7	215,7	328,5	3,40	-5,05	-8,46
11	Мелітопольський м'ясокомбінат	333,7	297,2	332,5	297,0	0,36	0,07	-0,29
12	Салтівський м'ясокомбінат	251,2	213,3	248,3	209,3	1,15	1,88	0,72
13	Осі ФудСолюшинс Україна	150,1	192,4	146,2	190,5	2,60	0,99	-1,61
14	Житомирський м'ясокомбінат	128,7	191,1	127,1	189,4	1,24	0,89	-0,35
15	Колос	188,5	176,7	195,9	179,7	-3,93	-1,70	2,23
В середньому по групі		684,82	863,45	592,19	742,65	3,81	2,78	-1,03

* Джерело: розраховано авторами за матеріалами [5].

Нами здійснена факторна оцінка впливу ціни реалізації ($Ц$) і повної собівартості ($ПС$) на цінову конкурентоспроможність продукції за допомогою індексного методу за формулою (1):

$$\frac{(C_1 - ПС_1) : C_1}{(C_0 - ПС_0) : C_0} = \frac{(C_1 - ПС_1) : C_1}{(C_0 - ПС_1) : C_0} * \frac{(C_0 - ПС_1) : C_0}{(C_0 - ПС_0) : C_0}, \quad (1)$$

де індекси – 1 і 0 вказують відповідно на 2010 і 2009 роки.

$$\frac{(863,45 - 742,65)/863,45}{(684,82 - 592,19)/684,82} = \frac{(836,45 - 742,65)/863,45}{(684,82 - 742,65)/684,82} \times \frac{(684,82 - 742,65)/684,82}{(684,82 - 592,19)/684,82}$$

$$\frac{0,140}{0,135} = \frac{0,140}{-0,084} \times \frac{-0,084}{0,135}$$

$$1,0343 = - 1,6567 \times (- 0,6243).$$

Досягнутий рівень цінової конкурентоспроможності (рентабельність продажу) продукції 15-ти найбільших м'ясопереробних підприємств України зменшився протягом 2009-2010рр. на 1,03 процентних пунктів: за рахунок збільшення ціни – на 1,66 процентних пунктів, а собівартості продукції – на 0,62. Важливо, щоб індекс цінової конкурентоспроможності був більшим за одиницю. Це свідчить про зміцнення ринкової позиції підприємства. В представленій групі 9 підприємств (60%) мають слабку ринкову позицію і потребують розробки заходів зменшення собівартості, перегляду рівня цін, збереження ринкової ніші. Явні економічні переваги продемонстровано у вертикально інтегрованих холдингах (на них припадає 35% від загального виробництва м'яса в Україні). Вони мають можливість контролювати ціноутворення, будучи забезпеченими власним кормовиробництвом. За даними Українського клубу аграрного бізнесу, рентабельність вирощування свинини в холдингах становила 23%, тоді як у звичайних с.-г. підприємствах – 12%. Щодо виробництва м'яса птиці на забій, то в холдингах продуктивність вище в 2,5 рази, а виробнича собівартість на 32% нижче, ніж у решти підприємств [5].

Доцільно використати переваги сучасних технологій вирощування сільськогосподарських тварин. У розвинутих країнах середньодобовий приріст свиней складає 677-900 г., а в Україні – 350; конверсія корму на 1 кг приросту – 2,6-3,1 кг, а в Україні – 7,9 кг. (табл. 3).

Таблиця 3

Характеристика технології свиначства в розрізі окремих країн [2, с.118]

Показники	Данія	Франція	Голландія	Німеччина	Росія, Україна
Кількість народжених поросят на одну свиноматку в рік, шт.	26	21,0	22,6	20,2	13,32
Середньодобовий приріст, г./добу	900	746	770	677	350
Конверсія корму на 1 кг. приросту, кг. корм. од.	2,6	2,96	2,64	3,1	7,9
Частка загиблих тварин в обороті стада, %	3,2	3,8	2,4	2,8	10,7
Забійний вихід продукції, %	76	77	77	79	63

Вітчизняні виробники потребують захисту держави від імпортування, вимагають збільшення дотацій, зростання закупівельних цін. Проте якщо

припустити, що будуть виконані усі перераховані умови, то різниця у технологіях виробництва українського м'яса суттєво не зміниться, а отже вітчизняна продукція не зможе конкурувати з аналогічною закордонною.

Висновки. Протягом 2000-2010рр. встановилась тенденція зростання цін на м'ясо і м'ясопродукцію, проте інтерес сільськогосподарських товаровиробників до відродження поголів'я с.-г. тварин знижується. Рівень самозабезпечення м'ясом в Україні склав 86,1%. Продуктовий ринок наповнюється за рахунок м'ясної сировини з Бразилії, Угорщини, Данії, США, Польщі та інших країн. Зростанню імпорту посприяв вступ України у Світову організацію торгівлі. Для м'ясної галузі основною проблемою став не дефіцит сировини, а її вартість в умовах неможливості підвищити ціну на готовий продукт. Подорожчали основні складові собівартості: фуражне зерно, комбікорми, збільшилася вартість газу та електроенергії, заробітна плата аграрних працівників. Купівельна спроможність населення, яка дозволила б підвищити ціни, суттєво не збільшилася. Такий дисбаланс призвів до втрати економічної стійкості, збитковості підприємств.

Цінова конкурентоспроможність продукції м'ясопереробних підприємств України зменшилась як за рахунок збільшення ціни, так і собівартості. Це вимагає орієнтації вітчизняних підприємств на загальноєвропейські стандарти, що передбачають скорочення поголів'я с.-г. тварин водночас із збільшенням їх продуктивності, кількості приплоду, забійного виходу продукції, зменшення загибелі худоби, конверсії кормів на одиницю приросту. Зростання попиту на світовому ринку на продовольчі товари та можливість придбання за кордоном не тільки м'яса, а й інтенсивних технологій виробництва, сприятиме зменшенню собівартості української сировини, підвищенню її цінової конкурентоспроможності, зростанню привабливості для потенційних покупців.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2004. – 624с.
2. Святковская Е. Мясные перспективы / Е. Святковская // Мясной бизнес. – № 8. – С.114-118.
3. Сільське господарство України за 2010 рік / за ред. Ю.М.Остапчука. – К.: Держкомстат України, 2011. – С. 384. / www.ukrstat.gov.ua
4. Стан і перспективи м'ясної галузі в Україні / www.propozitsiya.com/?page=149
5. ТОП-100. Рейтинг найбільших м'ясопереробних підприємств України. [Pigua.info / delo.ua / http://asu.pigua.info/index.php?action=pignews&id=2540](http://delo.ua)

Summary

Kilnitska O., Plotnikova M.

Zhitomir-city national agricultural university

PROBLEMS OF THE MARKET AND PRICE COMPETITIVENESS OF MEAT IN UKRAINE

This article analyzes the market and price situation for meat in Ukraine for 2000-2010, conducted a factor analyze of price competitiveness of the largest meat-processing enterprises in Ukraine for 2009-2010. The author proposes measures to stabilize production and meat processing in Ukraine and strengthen position in the market of agricultural and processing enterprises.

Рецензент – д.е.н., професор Музика П.М.